

Skal vi lege sammen?

- Om sociale kompetencer og leg i børnehaven.

Pædagogikopgave udarbejdet af

Bente Lilleøre

UC Syd Kolding

Studienr. 7M020869

Anslag: 34.889

Indholdsfortegnelse

Indledning	s. 2
Problemformulering	s. 2
Afgrænsning og metodevalg	s. 3
Social kompetence	s. 3
• Stig Brostrøm	s. 3
• Dion Sommer	s. 4
• Bente Jensen	s. 6
• Sammenfatning	s. 7
Leg	s. 7
• Ole Fredrik Lillemyr	s. 7
• Birgitta Knutsdotter Olofsson	s. 9
• Børn der ikke leger	s. 10
• Sammenfatning	s. 11
Pædagogens rolle og handlemuligheder	s. 11
Konklusion	s. 14
Perspektivering	s. 15
Litteraturliste	s. 16

Indledning

Børns opvækstvilkår har ændret sig meget i løbet af et par generationer. I dag starter børn meget tidligt med at være sammen med andre børn og indgå i forskellige grupper. De allerfleste starter i vuggestue eller dagpleje omkring et års alderen, og skal allerede her begynde at lære, at være en del af et fællesskab. Det fortsætter op gennem børnehavealderen og hele skolealderen. Børn kan ikke vælge denne kontakt fra, så det stiller store krav til barnet, om at kunne agere i mange forskellige kontekster og indgå i relationer og sociale samspil.

Det kræver social kompetence, at være sammen med andre en stor del af sit liv, og da 96 % (Danmarks statistik) af alle 3- 6årige børn er i en eller anden form for dagtilbud, mener jeg, det er en af pædagogens vigtigste opgaver, at kunne hjælpe og understøtte børns udvikling af social kompetence. Undersøgelser tyder også på, at skolebørns sociale kompetence har betydning for deres faglige præstationer – dårlige sociale færdigheder giver større risiko for dårlige faglige præstationer. (Vedeler 2007 s.15) Så der er al mulig grund til tidlig indsats allerede i småbørnsalderen - til at støtte og hjælpe børn til at udvikle social kompetence.

I børns leg træder det meget tydeligt frem, hvilke børn der besidder stor social kompetence. At kunne lege kræver, at barnet kan dele med de andre og skiftes til tur. Barnet skal kunne tage hensyn til andres meninger og tanker, og forstå at det ikke altid kan få egne ønsker opfyldt. Men samtidig kræver det at barnet har noget at byde ind med – har ideer og tør sætte sig selv i spil.

Børn lever i nuet, og for dem er leg og det at have nogen at lege med det vigtigste. Legen er barnets dominerende virksomhedsform og grundlæggende udtryksmåde, og har stor indflydelse på børns udvikling. Børn har brug for at være en del af legefællesskabet og opleve at det hører til i børnegruppen.

Jeg vil i denne opgave arbejde med begrebet social kompetence, som en forudsætning for at kunne deltage i leg, og prøve at finde pædagogiske handlemuligheder, der kan styrke børns sociale kompetencer, så de kan få en positiv oplevelse af at være en del af legefællesskabet.

Problemformulering:

Hvordan kan jeg som pædagog støtte børns udvikling af social kompetence, så de får en forudsætning for at kunne indgå i legefællesskaber?

Afgrænsning og metodevalg

Mit udgangspunkt er børn i en almindelig børnehave dvs. børn der er 3-6 år. Min primære inspiration til at beskæftige mig med social kompetence og børns leg, er hentet både i min praksiserfaring med børn der ikke er så gode til det sociale, og i en lille bog der hedder: "Børn som ikke leger", der handler om børn der ikke kan finde ind i legen, og hvordan pædagoger kan hjælpe disse børn ind i legefællesskabet. Jeg vil i opgaven uddybe begrebet social kompetence ud fra lektor i småbørnspædagogik Stig Brostrøm, professor i udviklingspsykologi Dion Sommer og lektor ved Instiut for Læring Bente Jensen. Til at belyse begrebet leg vil jeg bruge norsk forfatter og docent ved Dronning Mauds Minne Høgskole Ole Fredrik Lillemyr, og legeforsker Birgitta Knutsdotter Olofsson, og samtidig inddrage omtalte bog. Jeg vil i opgaven også kort komme ind på inklusion og anerkendelse.

Social kompetence.

I psykologisk/pædagogisk ordbog står der om social kompetence: "*samværskompetence; kompetenceområde der bl.a. omfatter 1) at kunne indleve sig i andre – empati, 2) at kunne udtrykke sig og kunne forstå andres udtryk både vha. det verbale sprog og kropssprog, jf. kommunikativ kompetence, 3) at kunne respektere andres grænser og kræve egne grænser respekteret, 4) at kunne indgå som medlem i sociale fællesskaber og samtidig bevare sin individualitet og autonomi, 5) at forstå, acceptere og ville følge sociale normer og spilleregler, 6) modstandsdygtig over for belastningsfaktorer*"

Ud fra denne definition ses det, at social kompetence er en meget kompleks størrelse, og handler om mere end sociale færdigheder. Det er ikke noget der kommer af sig selv, men noget vi lærer og opøver gennem deltagelse i det sociale liv og i samspillet med andre.

Jeg vil i dette afsnit beskæftige mig med Stig Brostrøm, Dion Sommer og Bente Jensen og finde frem til hvad de siger om social kompetence.

Stig Brostrøm

Stig Brostrøm definerer social kompetence som "*ønske om og evne til at etablere og opretholde relationer til andre børn og voksne og at tage del i løsningen af de fælles opgaver*".(Brostrøm 1998 s. 17). Barnet skal altså både have motivationen til socialt samvær, og besidde de færdigheder der skal til, for at begå sig blandt andre.

Qua indledningen er børn i dag tvunget til at være sammen med andre børn, og det kræver ifølge Stig Brostrøm, et vist mål af social kompetence at blive en del af børnegruppen og kunne klare sig her, samtidig med at det netop er i børnefællesskabet – i samspillet med de andre børn (og voksne), den sociale kompetence udvikles.

Han betegner 5-8årige som socialt kompetente når de:

- Ønsker og formår at skabe kontakt, samt kan opretholde kontakten.
- Ønsker og er i stand til at leve sig ind i andres tanker og følelser, og kan se sig selv med andres øjne.
- Kan give udtryk for oplevelser, meninger og følelser og sætte disse igennem, så det ikke går ud over relationen til den anden.
- Er i stand til både at tilpasse sig og at komme med egne ideer og ønsker til gruppen.

(Brostrøm 1998 s.53-55)

I bogen: "Social kompetence og samvær" skriver han, at når "*børn har brug for et aktivt samvær med og en positiv interesse fra andre børn og voksne for at udvikle egen identitet og social kompetence, er det et problem, at nogle børn ikke magter at indgå i sociale relationer med jævnaldrende børn*".(s.28) Børn som ikke forstår de sociale koder, og ikke har social kompetence, er i risiko for at blive ensomme og stå udenfor fællesskabet, og dermed ikke få de sociale erfaringer i samspillet med de andre.

Udviklingen af social kompetence går ikke af sig selv, men kræver at pædagoger og andre voksne er gode rollemodeller - både gennem ord og handling. Vi skal turde stå inde for egne værdier, og ikke være bange for at give udtryk for normer og holdninger til rigtigt og forkert, samtidig med at vi giver plads til børnenes meninger og følelser.(Ibid. 129). Børn skal opleve pædagoger, der ønsker - og kan, skabe kontakt til andre (ex. kollegaer og forældre) og som forstår at lytte, samtidig med de tør give udtryk for egne oplevelser, holdninger og følelser.

Dion Sommer

Dion Sommer bruger ikke så meget vendingen sociale kompetencer, men taler i stedet om, at børn først og fremmest har brug for at blive samværskompetente. Daginstitutionen er i dag børns sociale arena, hvor de får erfaringer med andre typer samspil end voksen-barn relationen. De daglige erfaringer og oplevelser børn får med andre børn, kan være fremmede for nogle børns samværskompetenceudvikling, men ikke alle. Efterhånden etableres genkendelige former af samværet – de rutineres og danner mønstre.

Sommer har forsket i børns samvær med jævnaldrende børn, og har gennem undersøgelse af nordiske 5-årige selvvalgte lege og aktiviteter, fundet frem til fire karakteristiske samværs mønstre:

- Samværskompetente mønstre: Samvær hvor barnets opmærksomhed er rettet mod både egne og andres intentioner og forehavender. Barnet forstår at afkode den sociale mening og byde ind med ideer, samt fastholde og udvikle samværet under hensyntagen til andre. ”*Gennem mangfoldige forsøg-fejl praksisser udvikles samværskompetencerne i hverdagens sociale møder*”.(Sommer 2003 s. 130)
- Selvartikulerende mønstre: Ofte fysiske og voldsomme mønstre, hvor barnet viser stærk markering af egne intentioner, uden ret meget opmærksomhed på andres.
- Konformitetsmønstre: I dette samvær tilpasser barnet sig andres hensigter og forehavender, men markerer ikke egne særlig meget. Kommer ikke med initiativer, men følger andres dagsorden. Bliver social anonyme.
- Sociale isolationsmønstre: Barnet har begrænset opmærksomhed både mod andres og egne intentioner og hensigter. Afviser social kontakt og kontaktes kun få gange af andre børn.

De selvartikulerende og konformitetsmønstre optræder ofte i samme gruppeprocesser da de nærmest er hinandens nødvendige modsætninger. Analyse viste, at omkring halvdelen af undersøgelsens børn blev kategoriseret i samværskompetente mønstre, heraf tre gange så mange piger som drenge, mens 7 % blev kategoriseret i isolationsmønstre, og her var alle drenge.(Ibid. s. 168-169).

Som det ses, er børnesamværet et sted hvor der er mulighed for at udvikle samværskompetence, hvilket rigtig mange børn også øver sig i og bliver gode til, men ikke alle. ”*De typer rutinerede daglige samvær, som barnet hyppigst er involveret i, får med tiden betydning for dets forståelse af sig selv og andre*”(Ibid. s. 180), og set ud fra den betragtning, er det rigtig vigtigt, at vi som pædagoger er nærværende, og får øje på de børn, som ofte er i samværs mønstre der ikke fremmer samværskompetence.

- Ex. Jeg oplevede en dreng på 5 år, som var meget voldsom i sine reaktionsmønstre, hvis ikke det lige gik som han ville – selvartikulerende mønster. Han var ofte i konflikt med de andre, og havde kun få tidspunkter i løbet af dagen, hvor han legede godt med de andre. Men så fandt vi ud af, at han godt kunne lide - og faktisk var ret god til - at lave perler efter mønster. Det tog vi udgangspunkt i, og sad tit og lavede perler sammen med ham og andre børn. Efterhånden snakkede børnene ved bordet sammen udenom den voksne, de andre fik

respekt for det drengen kunne, og dermed også for ham, og begyndte at se ham som ”brugbar” legekammerat.

Selvfølgelig tager det lang tid at ændre et mønster, men jeg tror, drengen fik erfaring med en anden form for samvær end den han kendte, og kan bære den erfaring med sig ind i andre sammenhænge.

Bente Jensen

Ifølge Bente Jensen er tryghed og tillid til verden, en forudsætning for at børn kan udvikle social kompetence. ”Utryghed i sociale relationer smitter ofte af på barnets øvrige sociale adfærd og evner til selv at gå ind i eller skabe sociale relationer i andre sociale arenaer end familien”. (Jensen 2004 s. 10)

Hun definerer social kompetence ud fra tre centrale aspekter:

- Empati – handler om indlevelse, at være i stand til at indleve sig i en situation, og forstå den og dens muligheder.
- Tilknytning – at kunne involvere sig og have et ”indre” forhold til dem man er sammen med.
- Social handlen – at kunne begå sig i det sociale samspil, og være i stand til at forstå, anvende og udvikle spillereglerne i det sociale. (Jensen 2002 s. 130)

Vi kan ”se” den sociale kompetence hos børn når de i dagligdagen:

- Er nysgerrigt udforskende, initiativrige og medbestemmende i det de foretager sig med andre.
 - Løser opgaver i fællesskab med andre, herunder kommer med løsningsforslag og finder alternative muligheder.
 - Søger at forstå andres og egne behov, kommunikerer med andre, danner relationer til jævnaldrende og indgår i venskaber.
 - Kan se sig selv med andres øjne og forstå andres reaktioner. (Jensen 2004 s.3)
- Ex. det er udtryk for social kompetence, når en treårig pige spørger veninden om de skal lege, og de sammen finder frem til, at de skal lege med dukker. De har dog kun en dukkevogn, hvortil pigen siger, at de bare kan putte begge dukker i og skiftes til at køre.
- Og det er udtryk for manglende social kompetence, når en femårig gerne vil være med til at lege, men bliver afvist med et: ”vi leger ikke med dig”, og derefter tager de andres legetøj, skubber til dem og løber af sted.

Bente Jensen mener, at sproget er *”det vigtigste værktøj i tilknytning til at udvikle social kompetence”*(Ibid. s. 5), og det er derfor vigtigt, at vi medtænker sproget i vores arbejde, og stimulerer sproget på mange måder i hverdagen.

Sammenfatning

Alle tre er enige om, at det er vigtigt for børn at besidde social kompetence, og at manglende social kompetence kan få negative konsekvenser. Social kompetence handler om at være tryk og have tillid til omverden, at kunne kommunikere med andre, og kunne aflæse både mennesker og det sociale samspil, at kunne tage initiativ og komme med ideer under hensyntagen til andres ideer og initiativer. Social kompetence skal altså ”findes” i koblingen mellem ”mig” på den ene side, og ”de andre” på den anden side. Derfor skal vi være opmærksomme på begge sider, når vi ønsker at fremme udviklingen af social kompetence.

Leg

I det følgende afsnit vil jeg prøve at begribe legen og legens væsen, og få øje på, hvilke redskaber børn behøver, for at kunne indgå i legefællesskab.

I psykologisk-pædagogisk ordbog står der om leg: *”Aktivitet der er tilfredsstillende i sig selv, dvs. aktivitet for aktivitetens egen skyld; har talrige funktioner i barnets udvikling: udvikler fantasi og færdigheder, fremmer socialisationsprocessen bl.a. via efterligninger og gennem indsigt i handlingsforløb, understøtter dannelse af læremotivation”*.

Det ses her at legen har to sider

- En egenverdi – børn leger for at lege
- ”nytteverdi” – børn lærer noget gennem leg

Ole Fredrik Lillemyr

Ole Fredrik Lillemyr formulerer de to aspekter som: *”Leg som udtryk (egenverdi) og læring gennem leg (leg som metode)”* (Lillemyr 2005 s.44) Han mener, at vi altid skal holde os de to aspekter for øje - legen er vigtig for børn både pga. værdien i sig selv og fordi den spiller en central rolle for deres udvikling og læring.

I børnehaven er leg en central og dominerende del af børns hverdag. Legen er en mangfoldig aktivitet, som ofte foregår sammen med andre, og igennem legen lærer børn sig selv og andre at

kende dvs. legen er vigtig for børns identitetsdannelse. Børn lærer af at lege, men har ikke selv læring som mål. Børn leger bl.a. pga. af lyst, nysgerrighed og mulighed. I sin bog: *"Leg-oplevelselæring"* giver Lillemyr et bud på en helhedspædagogisk forståelse af legen:

- Den er motiveret indefra, ofte forbundet med spænding og lystfølelse.
- Virkeligheden tilsidesættes i legen. "Som om" leg giver barnet mulighed for at udtrykke sig ud fra egne forudsætninger.
- Indre base for kontrol – børnene tager selv initiativer, sætter grænser og deltager aktiv i valg af rolle eller funktion i legen.
- Deltagelse kræver, at børnene kan kommunikere på flere planer – de skal vide, hvad der er leg, forstå samspillet regler, kunne genkende og leve sig ind i legetemaet og udvikle det sammen med andre. (Lillemyr 2005 s. 55)

Igennem legen blomstrer børnenes fantasi og kreativitet, og de opnår erfaring i at omgås andre og tage hensyn til andre. Ligesom de øver sig i at kommunikerer og opnå sproglige kompetencer.

Igennem leg udnytter børnene deres potentialer, da de ofte spiller en anden, og ikke er bange for at blive bedømt ud fra deres adfærd. Dette giver dem frihed til at eksperimentere. Gennem leg knytter børnene venskaber, og oplever følelsen af at være en del af fællesskabet. (Lillemyr 2005)

- Ex. fire drenge leger med biler og legoklodser i vindueskarmen, på legereolen og på gulvet. De er på samme tid optaget af hver deres leg og den fælles leg. Hans får en ide med at lade legoklodser være papkasser, og siger dette højt: "så kan vi lege, at det er papkasser". Der er ingen reaktion fra de andre, så han siger det igen, imens han leger med bilerne og legoklodserne. Denne gang er der en af de andre, der bliver interesseret, og vender sig om mod ham, og de leger et stykke tid med legoklodserne, som nu er papkasser. De to sidste bliver også interesserede og kommer med i legen. Lidt senere bliver to af dem uvenner, fordi noget af det byggede lego gik i stykker og faldt på gulvet – Hans råber: "det var din skyld", mens Søren har sat sig på gulvet og smågræder: "det var altså ikke mig, jeg gjorde ikke noget". Der går lidt tid – Hans er lidt urolig og kigger på Søren. Pludselig siger han: "men skulle vi så ikke lege det var Peters skyld (Peter sidder nu på gulvet og bygger med lego) "Det er din skyld – du får stuearrest" siger Hans til Peter. "Så skal jeg se fjernsyn" siger Peter. "Jeg er din far, og jeg har sagt at hvis du ikke opfører dig ordentlig, så må du ikke se fjernsyn, og jeg bestemmer og du har stuearrest". Lidt efter kører de med biler på gulvet, og har tilsyneladende glemt alt om skyld og stuearrest.

I eksemplet er fantasien i gang (lego bliver til papkasser) - der opstår ideer, som de andre går med på. De øver sig hele tiden i at aflæse hinanden, og får erfaring i at bliver uvenner, og alligevel komme videre med legen – i høj grad en øvelse der viser, og videreudvikler drengenes sociale kompetence. Endelig kan vi se, at drengene godt nok ”lader som om”, men tager et stykke virkelighed med ind i legen, og bearbejder den her (når jeg ikke opfører mig ordentlig, får jeg stuearrest)

Birgitta Knutsdotter Olofsson

Når børn undersøger, udforsker, øver og træner forskellige bevægelser og adfærdsmønstre, er det ifølge Olofsson ikke leg. Hun mener, at det vigtigste ved legen er ”dens lade-som-om-karakter” (Olofsson 1990 s. 24) Leg er ikke virkelighed – ”det er bare noget vi leger”.

- Ex når børn gynger eller cykler er det ikke leg, men bliver cyklen til en politibil, eller gyngen til en rumraket, så er det leg.

Børn signalerer med øjne, ansigtsudtryk, stemme og kropsholdning, at det er leg. Eller de sprogliggør legen ved fx at sige: ”Skal vi ikke sige, at vi leger prinsesser”. Det kalder Olofsson for legesignaler, og ”netop det metakommunikative signal: ”dette er leg” forvandler en handling, en ytring eller et ansigtsudtryk til leg.” (Ibid. 21). På samme måde giver børnene også tydelige signaler, når de ikke længere vil lege. Forståelsen for både legesignalerne og afblæsningssignalerne udgør, ifølge Olofsson, en betydningsfuld del af den sociale kompetence. (Ibid. s. 23)

For at en leg kan blive god, er der nogle sociale legeregler, der gør sig gældende: enighed, hensyntagen og vekselvirkning. Man skal være enige om at man leger, og hvad man leger. Samtidig skal man kunne tage hensyn til hinanden og hinandens ideer og input, indgå kompromiser og skiftes til at få tur eller bestemme. Læringen af disse legeregler, og forståelse af legesignalerne begynder allerede på puslebordet, hvor den voksne leger med barnet.

- Ex når den voksne kilder barnet på maven og siger: ”nu kommer jeg og spiser dig”, signalerer den voksne tydeligt med ansigt og stemme at ”det bare er noget vi leger”. Eller ”borte – borte – tit- tit”, her skiftes den voksne og barnet – den voksne ”gemmer sig” og barnet ”finder”. Og selv om barnet er større, og går i børnehave, kan man sagtens lege disse lege, hvis børnene ikke helt har lært at tyde legesignalerne eller legereglerne. Man gør det bare lidt mere avanceret, og kan sige med dyb stemme: ”Jeg er den store stygge trold – nu kommer jeg og æder dig”. Eller vi kan skiftes til at lægge brikker på puslespillet; din tur –min tur.

Det er altså den voksne der introducerer legen, men hermed er arbejdet ikke gjort. Legen udvikles ikke af sig selv - børn skal lære at lege. *"Jo mere man øver sig, jo bedre bliver man"*.(Olofsson 1992 s.23) Pædagoger skal derfor være legerollemodeller og inspiratorer for børn og skabe gode betingelser for legen. *"Man skal skabe et miljø, hvor legen er en selvfølgelighed"*.(Ibid. s.111). Leg kræver tid og afbrydelser virker forstyrrende, og samtidig er det vigtigt at barnet føler sig tryk ift. virkeligheden, da det ellers kan være svært at koncentrere sig om legen. Vi kan tit og ofte i løbet af dagen, pirre til børnenes fantasi og evne til at lade som om, ved selv at lade som om man er en anden og snakke med en anden stemme. Når vi skal på tur, kan vi lade som om, vi er pirater, der er på skattejagt, eller vi kan lave en fantasirejse til Afrika og "se" på vilde dyr, når vi har samling.

Børn som ikke leger

Et svensk projekt med en børnepsykolog og støttepædagog i spidsen har sat fokus på de børn der ikke leger. Det udmundede i bogen "børn som ikke leger." Seks børnehaver medvirkede, og disse havde hver især børn, der var ensomme og udenfor de andres fællesskab i legen. Ikke nogen af disse børn var specielt adfærdsvanskelige, og de findes alle steder. I løbet af det år projektet kørte, udvikledes børnenes lyst og evne til at lege, og de fik alle mere selvtillid, og blev sprogligt stærkere. Samtidig blev de beskrevet som *"mere åbne og mere glade... fået glimt i øjet"* (Folkman og Svedin 2004 s.97)

I løbet af projektet fandt man frem til nogle vigtige områder, som har stor betydning for børnenes evne til at indgå i leg:

- God selvopfattelse – børnene skal føle de kan noget, og turde sætte sig selv i spil.
- Lege lyst – børnene skal have lyst til at lege og være nysgerrige på legen. Gnisten skal komme indefra.
- Fantasi – børnene skal kunne "lade som om" og skelne mellem fantasi og virkelighed.
- Kontakt – børnene skal selv være interesseret i kontakt til de andre, og have lyst til at dele sig selv. Børnene skal opdage, at man kan have det sjovt sammen.
- Socialt – børnene skal kunne enes og dele med de andre og skiftes til tur. De skal kunne tage hensyn til andres meninger og tanker, og forstå at man ikke altid kan få det som man selv vil.

Forfatterne sammenfatter legekompetencen sådan: *"at kunne enes og skiftes til tingene, have fantasi, tage initiativ til at lege, dele ud af sine ideer og kunne inspirere andre."*(Ibid. s.78)

Pædagogerne i projektet lærte at forstå, at evnen til at lege vokser for hver ny erfaring barnet gør sig. De lærte at se de små trin i processen, og blev selv grebet af legelysten, og blev i det hele taget meget mere opmærksomme på børnene.

Sammenfatning

Der er enighed om, at børn skal lære at lege, og jo mere man leger, des bedre bliver man. Voksne har stor betydning for at introducere legen i det tidlige samvær, men også for at tage legen alvorlig og skabe et miljø, hvor der er plads og tid til leg. Fantasi, og at kunne lade som om, at kunne enes og skiftes og tage hensyn til hinanden, er nogle vigtige ingredienser i legen. Men også at have lyst til legen, og til at sætte sig selv i spil, er nødvendigt for overhovedet at komme i gang med at lege med andre børn.

Der er ingen tvivl om, at det er vigtigt for børn at kunne lege, for i legen bliver de en del af fællesskabet. Det er næsten som en negativ spiral, når børn ikke formår at komme med i en leg, så får de heller ikke øvelsen i at lege og muligheden for at blive bedre, og dermed øges afstanden endnu mere, til de børn der er gode til at lege. Jeg mener, det er en af de væsentligste pædagogiske opgaver, at hjælpe børn der ikke leger, ind i legens fællesskab, så de kan få del i al den glæde og læring der ligger her.

Pædagogens rolle og handlemuligheder

Først og fremmest mener jeg, det er vigtig, også at få øje på egen rolle i samværet, og børnegruppens samspil, i stedet for kun at have øje på det barn, som ikke har de nødvendige redskaber til at begå sig i fællesskabet. Når jeg vælger, at anlægge en relationistisk tilgang og syn på børn i pædagogisk sammenhæng kræver det, at jeg tør kigge på mig selv, og se på hvad det er jeg bidrager med i relationen. Mit møde med barnet skal være præget af anerkendelse, så barnet føler sig set og forstået. Ifølge Berit Bae er anerkendelse en ”*grundlæggende holdning af ligeværd og respekt*”.(Bae i Social Kritik nr. 47 1996 s.8) Hun mener, at når vi formår at skabe anerkendende relationer, bidrager det til børnenes udvikling af selvstændighed, selvrespekt og selvtillid. (Ibid. s.6) Hun siger om voksen-barn relationen, at ”*relationen mellem voksne og børn er bygget op af kortvarige møder af sekunders varighed*” (Bae i Social Kritik nr.88 2003 s.63). Det er derfor, det er så vigtigt, at have øjne og ører åbne i arbejdet med børn, så vi ”opdager” og oplever disse møder. Når vi har en anerkendende tilgang til barnet, er vi med til at barnet kan opbygge et godt selvværd og et positivt selvbillede, som giver overskud og energi til udvikling, bl.a. af social kompetence.

Pædagoger skal blive bevidste om, hvordan vi italesætter et barn, der har svært ved det sociale. Skaber vi historier, som gør barnet til problemet, og fokuserer på dets fejl og mangler, eller tager vi udgangspunkt i de ressourcer barnet har, og prøver at skabe et inkluderende miljø for alle børn. Inkludere betyder at *medregne – indbefatte – omfatte* (Nudansk Ordbog), og handler om, at se hvert enkelt barns forskellighed som en ressource i fællesskabet. Pædagoger skal arbejde på, at skabe fællesskaber, hvor alle er medregnet og betyder noget for fællesskabet. Når vi tager på ture med børnene, bryder vi de vant rammer - vi skifter kontekst, og dermed giver vi mulighed for, at børnenes indbyrdes samværs mønstre kan ændres, hvis det er uhensigtsmæssige mønstre, de bevæger sig i. Når vi tager ud og udforsker naturen og omgivelserne omkring børnehaven, deltager alle på lige fod, og vi får en fælles oplevelse, der også kan komme til udtryk i en leg hjemme i børnehaven. Grundlaget til legen er allerede skabt, hvilket gør det nemmere, for det barn der ikke har så megen øvelse i leg, at være med, og byde ind med ideer.

Begyndelsen til at være med i fællesskab og indgå i samspil og leg med andre børn, er selvfølgelig lysten og viljen til at være sammen med andre – motivationsdelen i Brostrøms definition. Det betyder, at når jeg i mit arbejde møder et barn, som ofte foretrækker sit eget selskab, er jeg nødt til at prøve at give barnet en oplevelse af, at det er sjovt at gøre noget sammen med andre. Jeg kan selv være nysgerrig og begejstret, prøve at ”smitte” barnet, og samtidig tage fat i de, måske knap mærkbare, initiativer, og den mindste interesse barnet viser, og så tage udgangspunkt i det. Det kræver, at jeg er nærværende og lyttende, og jeg skal hele tiden huske på, i min verbale og nonverbale kommunikation med barnet, at være anerkendende og give udtryk for, at ”jeg ser dig og hører dig, og jeg vil gerne lave noget sammen med dig”. Qua ovenstående opbygger det barnets selvværd, så det får mere tro på sig selv og mod til at dele noget af sig selv. Dermed arbejder jeg også med at skabe den grundlæggende tryghed og tillid, som Bente Jensen skriver, er en forudsætning for at børn kan udvikle social kompetence. Ud af den tillid og tryghed til de voksne, vokser modet og lysten til at være sammen med andre børn. Det samme gør sig gældende med legen, som også begynder i samværet mellem den voksne og barnet, før opmærksomhed rettes mod de andre børn. Der er altså god grund til at begynde med den grundlæggende tilknytning mellem barn og voksen, når vi får øje på et barn, der har svært ved at lege og begå sig i det sociale samvær.

Det er det vigtigt, at børn forstår at tyde andres nonverbale sprog, både når vi taler om social kompetence, og om at tyde det som Olofsson kalder legesignaler, og det kan vi voksne hjælpe dem

med at lære. Der findes mange gode børnebøger, der lærer børn om følelser og ansigtsudtryk, som vi sammen kan læse og snakke om. Vi kan gøre brug af dialogisk oplæsning, der er en form for højtlesning, hvor børnene spiller en aktiv rolle, og ikke kun er lyttere. Når man har læst bogen første gang kan man snakke om handlingen og billederne. Anden og tredje gang hjælper børnene med at læse bogen, ved at fortælle om billederne og svare på spørgsmål. Den voksne kan med afsæt i bogen snakke med børnene om de har oplevet det samme, fx hvis bogen handler om to der bliver uvenner, kan man få en snak om hvordan det føles.

Når vi har samling på stuen, kan vi snakke om og vise hinanden, hvordan man ser ud, når man er sur, glad, ked af det, vred osv. Her kan vi også bruge trin – for – trin, som er et undervisningsprogram, der ud fra forskellige fotos af sociale situationer, opfordrer børnene til at leve sig ind i det viste barns sted, og komme med løsningsforslag til den givne problemstilling.

At mestre sproget har stor betydning for social kompetence og leg. Jeg har oplevet sprogligt svage børn, der er blevet ekskluderet af legefællesskabet, fordi de i afmagt og frustration over ikke at kunne bruge sproget, bed, slog eller sparkede andre. Opmærksomme og tilstedeværende voksne kan hjælpe ved at sætte ord på: ”Trine bliver ked af det når du tager hendes dukke – hvis du gerne vil være med til at lege, så prøv at spørge om du må være med” - dermed lærer barnet, at man kan opnå noget med sproget, men lærer også noget om sociale spilleregler; hvordan man kommer med i en leg. Eller ”kan du se han blev ked af det, da du tog bilen?” – her øves empati, ved at ”tvinge” barnet til leve sig ind i andres følelser og se sig selv udefra. Eller ”du ser rigtig vred ud, er du det?” – her øves i at mærke sig selv. Barnet kan jo kun give udtryk for følelser og meninger, hvis det ved hvad det føler og mener, og det skal pædagogen hjælpe dem til at få sat ord på, ved at se barnet og samtale med barnet. Gennem dialog og samtaler i dagligdagens aktiviteter og gøremål, og gennem sang, historier, fortællinger, vrøvlevs, rim og remser er jeg med til, at stimulere børnene til at udvikle et godt og nuanceret sprog, som de kan bruge som redskab i det sociale samspil, til at komme i kontakt med andre, og kommunikere omkring leg og aktiviteter.

Social kompetence opøves gennem legen, og derfor mener jeg, det er vigtigt at skabe gode rammer for legen. Det fysiske rum kan vi indrette, så der er plads til leg (der kan evt. anskaffes væghængte borde, da det ofte er stole og borde der fylder) og så børnenes nysgerrighed og fantasi kommer i sving. Det kan vi gøre ved at lave små rum i rummet med rumdelere, lave forskellig belysning, måske med dæmpning nogle steder, have legesager der kan bruges til flere formål, lade børnene lave kunst til væggene og samtidig have plakater m.m. der kan inspirere. Samtidig skal vi huske

også at tilgodese børnenes vilde tumlelege, hvor de lærer at mærke deres krop og dens muligheder, og ikke kun have øje for og plads til, de stille og ”ordentlige” lege. (de fleste børnehaver har et udenomsareal, hvor der er højt til loftet, og plads til store armbevægelser!) Leg kræver tid til at udfolde sig, og det bliver jeg nødt til at tage hensyn til det i det daglige arbejde. Bliver børnene afbrudt i deres leg mange gange i løbet af dagen, eller prøver vi at tilgodese legen? Det vil være godt for legekulturen, at der nogle gange blev taget mere hensyn til den, end til spisetider, gåture, samlinger osv. Jeg kan prøve, at danne små legegrupper, hvor jeg kan sætte legen i gang. Samspillet i en lille gruppe bliver mere overskueligt, for det barn der ikke har så mange legeerfaringer, og det er nemmere at holde koncentrationen. Barnet kan i denne lille gruppe få positive erfaringer med legen og blive klar over det, som Olofsson kalder sociale legeregler. Lidt efter lidt kan jeg trække mig, men jeg tror det er vigtigt, at blive i nærheden så børnene ved, at der er hjælp at hente.

Konklusion

Jeg er gennem opgaven blevet meget klar på, at leg og social kompetence hænger sammen og ikke rigtig kan adskilles. De børn der er gode legere, er jo netop de børn, der har øje for både egne og andres ønsker og intentioner. Det er de børn der kan finde på, tage initiativ og finde alternative løsninger på opståede problemer og konflikter. Alt det, er på samme tid udtryk for social kompetence. Men det er et paradoks, at leg på den ene side ”kræver” social kompetence – og på den anden side, at børn opøver og videreudvikler den sociale kompetence gennem legen.

Jeg mener, der er mange gode handlemuligheder for at fremme børns sociale kompetencer, så de kan komme med i legefællesskabet. De muligheder jeg har beskrevet i opgaven, er meget nemme at implementere i hverdagen, og udmøntes på forskellige planer. Nogle henvendes til mig som pædagog, der skal reflektere over pædagogisk praksis, og have øje for institutionskulturen og indretningen af det fysiske rum. Jeg skal være bevidst om, at være en god rollemodel ved at bruge sproget, og være anerkendende i min tilgang til børnene. Andre handlemuligheder jeg har arbejdet med, henvendes til det enkelte barn, og opøver børnenes selvrefleksion og evne til at tyde andres signaler – trin for trin, lege med ansigtsudtryk og dialogisk oplæsning. Endelig har jeg beskrevet, hvordan jeg kan arbejde med gruppen, og prøve at skabe inkluderende fællesskaber. Jeg kan tage på ture ud i naturen, og dermed ændre gruppens samspil, og jeg kan danne små legegrupper som er overskuelige, for de børn der ikke har megen legeerfaring.

Vi skal blive bedre til at flytte vores fokus fra det enkelte barns manglende sociale kompetence, til hvordan vi kan skabe et inkluderende fællesskab, hvor alle børn kan være med. Som rollemodeller og aktive deltagere i hverdagslivet i daginstitutionen, har de voksne ansvaret for at skabe en institutionskultur, hvor der er plads til forskellighed, og hvor omsorg for hinanden er en selvfølgelighed. Vi skal øve os i at være nærværende og til stede i nuet, så børn føler sig set og accepterede som dem de er, og dermed opleve omsorg og tryghed. Det kan være svært, altid at være nærværende i det daglige arbejde, hvor der er mange børn, der gerne vil (og skal) ses og høres. Derfor tror jeg, det er vigtigt, at vi netop har øje for de små øjeblikke hvor det lykkes, og er bevidste om at bruge mulighederne når de opstår, til at give alle børn den opmærksomhed de har brug for.

Det gælder alle mennesker, at vi udvikles og trives i nære og anerkendende relationer. Anerkendelse er et ideal vi kan stræbe efter, men jeg tror aldrig vi udlæres i det. Det er en proces der altid er i gang, og det kræver at jeg er villig til at arbejde med mig selv.

Vi skal altid have øje for vores egen rolle i samspillet med de mennesker, vi har med at gøre i vort daglige arbejde. Vi bliver nødt til at finde nye handlealternativer, når det vi plejer at gøre, eller det vi troede var det rigtigt, ikke ser ud til at lykkes. Pædagoger arbejder ikke ud fra en færdig køreplan, men skal hele tiden være til stede med og som sig selv, og vurdere og reflektere over, hvad der er mest rigtigt i en given situation. Til det bruger vi både vores personlighed, vore erfaringer og vores teoretiske viden

Perspektivering

Jeg synes, det kunne være spændende at arbejde videre med dreng – pige problematikken. Jeg er personligt blevet opmærksom på og lidt ”ramt” af at læse ”resultaterne” af Dion Sommers undersøgelse; at tre gange så mange piger som drenge indgår i de samværskompetente mønstre, og at alle i sociale isolationsmønstre er drenge. Har vi ikke plads til drenge i vore institutioner? Hvordan lærer vi at tilgodese de vilde drenge?

Og så en strøtanke til sidst, som jeg har fået gennem mit arbejde med opgaven. Pædagoger pålægges flere og flere arbejdsopgaver, og samtidig bliver normeringen ringere og ringere. Børn udvikles i anerkendende og nære samspil, men hvor er kvaliteten af samspillet, hvis pædagogen ikke har tid til nærvær og fordybelse. Jeg oplever flere og flere børn, der har problemer både med sig selv og med fællesskabet, og tænk hvis disse børn kunne hjælpes, ved at have tid til bare at VÆRE sammen, og danne de gode relationer, så barnet føler sig set, hørt og værdsat.

Litteraturliste

- Bae Berit i Social Kritik nr. 88 (2003): *På vej i anerkendende retning*.
- Bae Berit i Social Kritik nr. 47 (1996): *Voksnes definitionsmagt og børns selvoplevelse*.
- Brostrøm Stig (1998): *Social kompetence og samvær*. Systime.
- Folkman Marie-Louise og Svedin Eva (2004): *Børn som ikke leger*. Kroghs Forlag.
- Jensen Bente (2002): *kompetence og pædagogisk design*. Socialpædagogisk Bibliotek.
- Jensen Bente (2004): *Social kompetence*. Ministeriet for familie- og Forbrugsanliggender.
- Lillemyr Ole Fredrik (2005): *Leg – oplevelse – læring i børnehave og skole*. Forlaget Klim.
- Madsen i: Pedersen (red.)2009: *Inklusionens pædagogik*. Gyldendals Bogklubber.
- Olofsson Birgitta Knutsdotter (1992): *Leg for livet*. Forlaget Børn og Unge.
- Olofsson Birgitta Knutsdotter (1992): *Skal vi lege*. Forlaget Børn og Unge.
- Sommer Dion (2003): *Barndomspsykologiske facetter*. Systime Academic.
- Vedeler Liv (2007): *Social mestring i børnegrupper*. Akademisk forlag
- Psykologisk-pædagogisk ordbog. 16. udgave 1.oplag 2008. Hans Reitzels forlag.
- Nudansk Ordbog. 19.udgave 6.oplag 2009. Politikens forlag.
- Leg og lær*. Ministeriet for familie- og forbrugeranliggender 2004.
- http://www.cesel.dk/trin_for_trin

Forside:

<http://www.sdr-tranders.dk/images/Bornehave.png>